

پاشایه کی بـ تهخت! . . سه دیق سه عید و اندزی

نهریتـکی ناقـای کـمهـایه تیانه له نـو کـمهـگهی ئـمهـدا ههیه، که گهـلـکـ پهـند و ئیدیـمی میلی له بارهوه گوتراون، ئهـویش به سهـکردنهـوی ناو و شوناسی ئهـو داھـنهر و هـمزه کولتووری و نهـتهـویانه و فرههـنگیانهیه، که ئـکیان له ژیا نی نهـتهـوی ئـمه، له وـوـکهـوه دوا ی مردنیان بینوه. بهـومانایه تا مرـقهـکه له ژیا ندایه لای لـ ناکرـتهـوه، هـنگه کهس به بیر نهـبـت و پـگه و شوناسی نهـرخـنـرت و ئـ و ئامادهیی له خزمهت نهـتهـوه و کولتووردا نادیده بگـیرـت، یاخود وهـک کاری کهسانی دیکه سهـیر بکـرت، بهـام کاتـ دهـمـرت، ئیدی له زهوی ئاسمانهـوه شین و واوهیلای بـ دهـکن و دهـیگه یـنه کهشکهـانی ئاسمان. بـگومان ئهـگهـر مهـرگی ئهـو مرـقهـخـی نهـبوایه و ههر له ژیا ن بوایه، بهـدـنیا ییهـوه ئهـوی بـ ناکرا، وهـک ئهـوی له دوا ی مردنی بـی دهـکـرت. ئهـگهـر سهـرنج له ئهـدهـبی سهـرزاره کی، پهـند و ئیدیـمه میلییهـکانی ئـمه و تهـنانهت شیعر و سهـرگوزشته ی فـلـکلـریش بـدهـین، دهـبینـ بهـردهـوام کورد وهـک نهـتهـویه کی زیندوو کوژی مردوو پهـرست وـنا کراوه و دهـگوتـرت: (کورد زیندوو کوژی مردوو پهـرسته / له پاش مهـرگم چ فایده یه بـیه سهـر قهـرم له بـ شیوهـن / که به زینوویی بـمن نهـبووی که مردم چیت لـ بکهم) ئهـمانه و گهـلـکـ گوزارشتی میلییانه ی دیکه. بهـ بـوا ی من ناوهـکی ئهـو دهـربـینانه شتـک نییه وـوکهـشانه و بـ بوونی هیچ ئهـزموونـکی ژیا ن له خـوه گوترا بـت، بهـکو به کرده یی وـویداوه و تا کوردیش ماوه ههر وـودهـدات. لـرهـوهـشه که دهـگوتـرت مردوو پهـرست و زیندوو کوژین، واتا بـ ههـموو سهـردهـم و قـناغـک دهـش وابین و گومانیشی تـدا نییه که واین. ئهـمه دروست بهـرانبهـر وهـرگـ و نووسهـری دیار (عهـزیز گهـردی) کرا. که چهـند مانگـک لهـمهـوبهـر کـچی دوا یی کرد. ئهـم نووسهـره، بهـو شـوه ژیا نه تایبه تییه ی هـبـژارد و له سهـری ئـیش، هاوکات به بهـرهم و وهـرگـانـه جوانهـکانی، بووه ناوـکی دیار و ئاشنا ی نـوهـندی ئهـدهـبی کوردی و ههر کهسـک کتـب بناسـت، دهـبـ گهـردیش بناسـت و ناوی بیستـبـت. به تایبه تییش له ئـگه ی شاکاری داغستانی منهـوه. گهـردی تا مرد، تهـنیا و گـشهـگیر، لاتهریک و دوور له ههـرا و زهـنا ی وـوکهـشانه ی نـوهـندی ئهـدهـبی کوردی ژیا و ههـموو تهـمه نی خـی بـ کتـب و په یف و نووسین تهـرخـانکردوو کتـبی کرده شوـنگرهـوی ههـموو شتـکی ژیا نی خـی و تهـنها بـ کتـب و

خوځنهوه ژيا. ئهوهى ئهوهندهى تریش ئهو نووسهري گهوره و خوځشهويست و ځزلگير او ترکرد ئهوهبوو، که ههتا مرد کتبی و شوناسی ځنځيری و ئهدهبیانهای ځی، به هیچ شتک نهگځییهوه و مهزنايه تی ځی نهکرده قوریانی پاره و پښت، وهك ئهوهی خولیای بهشکي ههره زړی نووسه رانی ئمهیه و ههر ځڅه و قهقهه مهکه یان له شوځنک و بیرو بځواشیان هی حزبک و ځووی ئهوهشیان هیه، ځیان وهك فیگهري دیاری دنیای ځووناکیري ئمه نیشان بدهن. گهردی، به هځی ناوبانگی و خزمهتهکانی له بواری نووسین و زمانی کوردییهوه، ههر شتک مه بهستی با، دهیتوانی داوای بکات و بښی جبهج دهکرا. به ځام تا مرد، گځشهگیری و ژیانی ته نهاییانهای ځی له ناوچهیهکی لاتهریک و لهگه ځکتبدا نهگځییهوه به هیچ شتک. ئهو نووسهري تا له ژیان دابوو، گومان دهکه م خزمهتکی ئهوتی کرابښت، یاخود ځزی لښن و به سهری بکه نهوه. به پځهوانهوه، بگره دزایه تیشی کراوه، وهك ئهوهی ځی باسی دهکات و له پهراوځزی نووسینی چهنده نووسهري کیشهوه ئهو ځاستییه باسکراوه. به ځام ههر که مرد، ئیدی مهرگی بووه ههوا و ځووداوځکی گهوره و هه موو تځه کمه ایه تییهکان و دهزگا چا په مه نییهکان و بهرپر سه با ځاکانی ئهم ههرمه و نووسه ران و وهرگځه کانیشی به ئاگا هځناوه، که پښتر ده یان توانی گهردی و کارهکانی بځاوځنهوه و و تا له ژیان دابوو به سهری بکه نهوه. بځ ئهوهی به لایه نی که مه وه ئهو بځوایه لادروست بښت که کورد زیندوو کوژی مردوو په رست نییه. گریمان گهردی به هځی ژیانی تایبه تی ځیهوه، که ئازاده لهوهی چن هه ځیده بځرت، دوور له نځوه ندی ئهده بی و ځنځیري بووه، به ځام ځ دهکرا بځ ئاماده یی ئهو ځزی لښرا با و بځ نمونه خه ځاتکی سا ځانه به نځوی وهرگځان به ناویه وه بکرت، ئهوکات ځشی ههستی به ئاسووده یه کی گهوره دهکردوو ده بووه نه ریتیش که دا هځنهر و مرځه مهز نه کانمان تا له ژیاندا ماون، وهك گهوه هری به نرخ بینین و به سهریان بکهینهوه. بځیه به بځوای من، هیچ بوځری و جوانییهك لهوه دانییه دواي مردنی مرځقک، ئیدی شوناسی گهوره و کاریزمایی بدهیته پا و شینی بځ بکهیت، چونکه ئهو ځی له ژیان نهماوه، تاکو ئهو به سهرکردنهوه و نرخاندنه ببینت، به ځام به داخه وه پځ دهچت ئهمه نه ریتک بښت له نځو ئمه. کتبی (عزیز گهردی پاشای زمان و وهرگځان) که حمید ئه بوبه کر به درخان ئاماده ی کردووه، کتبی که له باره ی گهردی و له چله ی ماته مینییه وه بځاوکرایه وه. ئهم کتبه، کځکراوهی ئهو وتارانه یه، که له سهر و به ندی مهرگی گهردی، له لایهن نووسه ران و هاوځکانییه وه نووسراون و تیایدا مردنی گهردی به بځشایه کی گهوره له دنیای نووسین و وهرگځان ده بینن. بځگومان وتاره کان، زرتتر خه سته تی

لاونهوه و بهسه رکردنهوهی ٬٬٬ژنامه وانیشان ههیه، لهوهی
 خو٬٬ندنهوهیهکی وردی مهعریفیانه و زمانییانه و فرههنگیانهی
 کارهکانی ئهوههرگ٬٬ه ٬٬٬ت. چونکه ئامادهکاری کت٬٬بهکه، که هر
 تهنها مهبهستی بووه کوردهواری وتهنی (شت٬٬ك به شت٬٬ك بکات) کات٬٬
 ناوی عزیز گهردی به پاشای زمان و وههرگ٬٬٬ان ناو دهبات، بهلایهنی
 کهمهوه دهبوو توانای ئهوهشی ههبووایه، پاشایی بوونی عزیز گهردی
 پیشان بدات، نهك تهنها شوناس٬٬کی سهر زارهکی پ٬٬ بدات. خو٬٬نهر که
 ناونیشانی ئهم کت٬٬به دهبین٬٬ت، بیرى پ٬٬ ئهوه دهچ٬٬ت که ئهمه
 هه٬٬سهنگاندن و خو٬٬ندنهوهیهکی وردی کارهکانی گهردییهو دواتریش
 بهراوردکردنییانه به کاری نووسهرانی دیکه، یاخود دهرخستنی
 هه٬٬هندهکانی بواری وههرگ٬٬٬انه لای ئهم وههرگ٬٬٬ه و دواتریش
 بهراوردکردنهوه و جیاکردنهوهیهتی لهکاری وههرگ٬٬٬هکانی دیکه، چونکه
 به چند کورته وتار٬٬کی سهرپ٬٬ی، که هه٬٬ند٬٬کیان ساده و هه٬٬ند٬٬کی
 دیکهیان پتر باسکردنی نووسهرهکان خ٬٬یانه لهوهی باسی گهردی بکه،
 ناتوانر٬٬ت عزیز گهردی به پاشای وههرگ٬٬٬ان ناو بهرین. پ٬٬گومان
 نک٬٬٬ی لهو وههرگ٬٬٬ه و کارهکانی، خزمهتهکانی له بواری زمان و
 فرههنگی کوردی ناکر٬٬ت، کهسمان لاریمان لهوه نییه و به پ٬٬وای منیش
 گهردی سه د جار شایه نی پاشایه تی وههرگ٬٬٬انه، به٬٬ام ئهمه نا پ٬٬ هر
 تهنها قسه و گوتن پ٬٬ت، به٬٬کو ده پ٬٬ به ساغکردنهوه، به هه٬٬سهنگاندن
 و بهراوردکردن، دواتریش دهرخستنی هه٬٬موو ئهوه تایبتمه ندیه
 فرههنگی و زمانه وانیشان به٬٬ت، کهکارهکانی گهردی له کارهکانی هر
 وههرگ٬٬٬کی دیکه جیا دهکه نهوه. ئهگهر ئ٬٬مه گریمانهی ئهوه دابن٬٬ین،
 که ئهوه کت٬٬به به ههمان ناونیشان و ناوه٬٬٬کهوه وههرگ٬٬٬درایه سهر
 زمانی ئینلگیزی، یاخود ئه٬٬مانی و ه٬٬ه ندی، ئایا خو٬٬نهرانی ئهوه٬٬،
 چ پرسیار و ت٬٬گه یشتن٬٬کیان له باره ی دژوازی ناونیشان و ناوه٬٬کی
 کت٬٬بهکه پ٬٬ دروست ده پ٬٬ت؟! ئایا کت٬٬ب٬٬کی ساده ی لهو ش٬٬وهیه، شایه
 به ناو و پ٬٬گه ی گهردییه؟ ناونیشانی کت٬٬بهکه له بنه٬٬ه تدا له
 وتار٬٬کی ئاماده کاری کت٬٬بهکه خ٬٬ی وههرگیراوه، که تیایدا گهردی به
 پاشای زمان و وههرگ٬٬٬ان ناو دهبات، به٬٬ام ئهوهی ج٬٬ی سهرنج و مایه ی
 پرسیاره ئهوهیه، همید به درخان له ک٬٬ی ئهوه وتاره یدا، نه یتوانیوه
 به تاکه د٬٬٬٬کیش له باره ی وههرگ٬٬٬ان و زمانی گهردییهوه بدو٬٬ت،
 نه یتوانیوه خاسیه تهکانی وههرگ٬٬٬را ن لای ئهوه وههرگ٬٬٬ره، که به ه٬٬یهوه
 بووه دیارترین وههرگ٬٬٬ باس بکات، به پ٬٬چهوانهوه ئهوه ندهی باسی
 خ٬٬ی، ئهکادیمیای به درخان و فیستیفا و گهشتهکانی ئهوه ئهکادیمیایه
 پ٬٬ دهرهوهی و٬٬ات دهکات، ئهوه نده باسی گهردی و بهرهه مهکانی ناکات،
 له کات٬٬کدا ئهوه ناونیشانه زهق و گهوره ی پ٬٬ وتاره کهی خ٬٬ی و
 کت٬٬به کهش داناوه. دهبوو به درخان، بهلایه نی کهمهوه له باره ی هونهری

وەرگځان و تايبتمه ندييه كان و ټټټي گهردي لهو بواره دا،
 لټك ټپنه وه يه كي ورد و زانستې و بابه تپانه بنووسټ و بېكا ته
 د هروازې كټ بېكه ته و كات ته و مافه به خټې بدات، ناو نيشانې كي
 و هېا ب و تاره ساده و ساكاره كي دابنټ، چونكه خو نهر كه
 ناو نيشانه كه ده بينټ، وا هه ست ده كات كټې و تاره كي له باره ي
 وەرگځان و زمانه، به ټام به پچه وانه وه باس ټك نپه ب ته و
 بابه تانه، له درې ژه ي كټ بېكه دا، كټې ته و وتارانې ديكې ده بينن،
 كه له باره ي مهرگي گهردييه وه نووسراون، وتاره كان هه موويان وتاري
 ساده و سهر زاره كين، ب ټقو و ټاي و ب هزن، به هېچ ش ټوه يه ك له
 باره ي كاره كانې گهردييه وه نادو ټن، به ټكو له دهوري چنډ باس و
 بابه تكي ديكه ده خول ټنه وه، كه خو نهر ده يان خو ټنه وه سه يري پ
 دټ، ته م جره وتارانه، له باره ي گه وړه نووسه رو وەرگځان كي وه ك
 گهردي بنووسر ټن، ب نمونه: يه ك ټك باس له وه ده كات كه ژني ه ټناوه،
 گهردي پاره ي پ ټداوه، ته وپتريان باس له شاره واني و زهوي ده كات،
 كه چن زهوي ب گهردي ك ټيوه، يه ك ټكي ديكه يان باس له جلوبه رگي و
 خاكيوونه كي ده كات، ته وپتريان باس له توو ټه يي نيگه راني و ز ټر
 شتي تر، يه ك ټكي ديكه يان باسي گه شته كي خټې له گه ټهاوسه ره كي ب
 هه ټه بچه و شاره زوور ده كات، به ټاستي مايه ي پرسپار و نه نكيه كي
 گه وړه يه، ته و جره بابه تانه له باره ي گهردييه وه بنووسر ټن، ته م
 جره باسانه، له كو ټوه ي ناو نيشاني كټ بېكه كي به درخان ج ټيان
 ده ب ټنه وه؟ ته م جره وتاره ټټ ټنامه واني و ټوكه ش و ب هزر و
 قو و ټاي يانه، له كو ټوه ي زمان و وەرگځان ج ټگه يه كي يان ده ب ټنه وه؟
 ټايا ناو نيشاني كټ بېكه و ناوه ټكي كټ بېكه، له گه ټيه كتری
 يه كده گرنه وه؟ له كټې ته و وتارانې ټو كټ بېكه، باس ټك له باره ي
 خاسيه ته كانې وەرگځان، زمان، ش ټوازي كاري هونه رپپانه ي گهردي و
 جيا وازيه كانې له گه ټ وەرگځان ه كانې ديكه نپه، ته نها لاونه وه و
 ستايشكردن ټكي ټووكه شانېه، كه د ټنيام ته گهر گهردي له ژيان
 بما بابه و كټ بېكه كي بديبايه، ته وا به ج ټر ټكو ټوي ددها، ته و سهري
 ديار نه بټ، چن ده بټ له باره ي نووسه ر و وەرگځان كي ده گمهنې وه ك
 گهردي بدو ټين و كټ ب بنووسين، به ټام ټزقا ټك له باره ي كار و
 بهر هه مه كانې نه دو ټين، دياره مه به ستي ټمه بيل ټگرافيا و باسكردن
 له ناو و ژماره ي كټ بېكه كانې نپه، به ټكو باسكردنه له ش ټوازي
 كار كردن و هه ټبژاردن و وەرگځان ټاني كټ بېكه كانې، به و مانايه ي گهردي
 ب ټچي و چن تواني ب ټته يه ك ټك له ديار ترين وەرگځان ه كورده كان و
 چن به و زمانه شيرين و ب سفت و س ټه كاري و وەرگځان ټاني ده كرد،
 يا خود جيا وازيه كانې هونه ري وەرگځان، لاي ته و وەرگځان ه و
 وەرگځان ه كانې ديكه چپه، ب ټچي به بايه خوه كټ بېكه كانې ټريانا

قالانچی وهرده گۆڭ؟ بۇچى داغستانى من، له ههفتاكاندا وهرده گۆڭت.؟
 ئەمانە و چەندىن پرسیارى دیکه، دهکرا بکر نه تهوهرى ئەو کت به و
 ئیدی نووسهران و توژهران، له بارهى زمان و وهر گۆڭ انه کانییه وه،
 به قوو و وردى بدوابان. بگومان ئمه دهزانين ئەو کت به، وهک
 بیر هه نانه وه یهک ب چله کهى نووسراوه، زرباش ئەوهش دهزانين وتار ک
 که ب ب نه یهک و بیر خستنه وه یهک ده نووسرت، ههنگه زرتتر مکرى
 وتار کى ژنامه وانى وئاسایى وهر بگرت، قسهى ئمه لهو باره وه
 نییه، که ههنگه ئاماده کارى کت به که، بیانکاته پاساوى سهرنجه کهى
 ئمه له بارهى ناوه کى کت به که وه، به کو قسهى ئمه له بارهى
 ناوه ک و ناو نیشانى کت به که یه. بهو مانایهى چن ده ب ت گهردى به
 پاشای وهر گۆڭ ان ناو به ریت، به ام ئەو پاشا بوونهى دهر نه خهى؟ له
 بارهى زمان و وهر گۆڭ انه کانییه وه، بچو و کترین زانیاری و ناسینه وهش
 نه خهیه وو؟ ئایا باسکردن له وهى که گهردى مر فکى ههستیارو
 گشگیر بووه وه له هه موو شت ک به گومان بووه، ههچ په یوه ندى به
 وهر گۆڭ ان و زمان زانیه که یه وه هه یه؟ دهکرا له برى ئەوهى هه رچییهک و
 ههر چ ن ک ب ت له چله کهى کت ب ک ئاماده بکات، ئاماده کارى
 کت به که، به پ ژه یه کى گهره تر و فراوانتر و با چهند سا کى
 دیکه شى خایاندا، کت ب کى له بارهى زمان و وهر گۆڭ ان و هه هنده
 فرههنگى و مانایه کانى لای گهردى ئاماده بکات. چونکه به داخه وه
 زرجار کار ک ده کرت، نهک له ئاست گهرهى نووسهر ک نییه، به کو
 به ج ر ک له ج ره کان، به ه ی ساده یى کاره که وه له گهره یى و پ گه
 و ناویشى که مده کرت ته وه، وهک ئەوهى لهو کت به دا ده یبینين. له لایه کى
 دیکه وه، سهره تاييترين کار ک که له بارهى ههر نووسهر که وه بکرت،
 ساغکردنه وهى ساى له دایکبوونیه تى له ووى م ژوو ییه وه. خ گهردى،
 دوو سه د سا له مهو بهر له دایک نه بووه، تا ساى هاتنه دنیای وهک
 شاعیرانى کلاسیک ته موژاوى ب ت؟ که چى لهو کت به دا، به دوو بهروارى
 جیا، ساى له دایکبوونى نووسراوه. له لاپه ه (44) ساى 1947
 نووسراوه وه له لاپه ه (47) ساى 1948 نووسراوه. ئەمه و رای ئەوهى
 کت به که ته ژیه له هه ی چاپ و نووسين، به ج ر ک هه ند کيان
 هه نده زه قن، که دهریده خه ن ئەو کت به پ داچوونه وه یه کى سهر پى ب
 کراوه. ب نموونه له لاپه ه (108) دا نووسراوه: (جار کيان له گه
 که ریم دهشتى له ساى 1916 سهردانى عهزیز گهر دیمان کرد) ئەگهر بهو
 پ وه ره ب ت، ئەوا ئستا دهشتى شاعیر ته مه نى سه دو شهش سا ه و
 سهردانه کهش سى و دوو سا بهر له له دایکبوونى گهردى ب لای
 نه نجامدراوه. بگومان من زرباش دهزانم، هه ی چاپ چ قاير س که
 و بهرزه فکردنى ئەسته مه، به ام ناب کت ب له بارهى گهره نووسهر
 و وهر گۆڭ کى کورده وه چاپ و ب اوبکه ینه وه، به هه سەنگانندن و

پداچوونهوه. ئەمه وئارای ئەوهی دهیان هه‌هه‌ی دیکه‌ی چاپیشی ت‌دایه. به‌رله‌وه‌ی ک‌تایی به‌و وتاره به‌نم، ده‌مه‌و ئاماژه به‌وه بدهم، له ک‌ی وتاره‌کانی ئەو ک‌ت‌به، تهنه‌ها وتاره‌که‌ی برای نووسەر (ئەدیب (نادر) باس له وه‌رگ‌ران و ش‌وازی وه‌رگ‌ران لای گ‌ردی به‌کورتی و پوختی ده‌کات. وتاره‌که‌ی ئەدیب، که له‌ک‌تایی ک‌ت‌به‌که‌یه، ئەو نائوم‌دیه‌مان ده‌ه‌و‌ن‌ته‌وه، که له باره‌ی ک‌ت‌به‌که له سه‌ره‌تای خو‌ندنه‌وه‌ی لاما‌ن دروست ده‌ب‌ت. وتاره‌که، کورت، پوخت و به‌زمان‌کی ئەده‌بیانه‌ی جوان نووسراوه. بایه‌خی وتاره‌که‌ی ئەدیب نادر هه‌ر تهنه‌ها له‌وه دانییه، به‌کو گ‌رنگ‌تر له‌وه ئەوه‌یه، که هه‌شت سا به‌رله مه‌رگی گ‌ردی نووسراوه، واته ه‌شتا خ‌ی هه‌ر له ژیا‌ن بووه. به‌مه‌ش ئەدیب، ده‌که‌و‌ته ده‌ره‌وه‌ی ئەو له‌شک‌ره نووسه‌ره‌ی زیندوو کوژی مردوو په‌رستن، وه‌ک ئەوه‌ی له سه‌ره‌تای وتاره‌که‌مانه‌وه باس‌مان کردوو. دوا‌جار ده‌م به‌و ک‌ت‌به‌ی، به‌درخان ته‌خت‌کی ب‌ گ‌ردی بونیاد نه‌نا، گ‌ردی خ‌ی پاشای وه‌رگ‌ان‌ه و پ‌ویست به‌وه ناکات که‌س ناو و شونا‌سی ب‌ بتاش‌ت. خ‌ی و کاره‌کانی، گه‌واهی مانه‌وه‌ی ناو و پ‌گه و م‌ژوو و ئ‌ی ئەون له خ‌زمه‌ت‌کردن به‌زمان و فه‌ره‌نگ و کولتوو‌ر. ئیدی پ‌ویست به‌وه ناکات که‌س م‌ژوو‌کی ب‌ دروست بکات، که به‌داخ‌وه ه‌نگه له ئاست ناو و شونا‌سی ئەویش نه‌ب‌ت. ب‌یه به‌و ک‌ت‌به‌ساده‌یه‌ی ه‌مید به‌درخانیش، گ‌ردی نا‌ب‌ته پاشای وه‌رگ‌ان، چونکه که‌س‌ک که خ‌ی پاشا ب‌ت، پ‌ویستی به‌وه نییه ب‌کر‌ته پاشا.

په راوړن: ناوې کتنې: عزیز گهردي پاشای زمان و وهرگړان،
 ناماده کړدنې حمید نه بوبه کر به درخان، بې اوکراوهی نه کادیمای
 به درخان _ 2022